

SANKCE A ZÁKON O TRESTNÍM SOUDNICTVÍ NAD MLÁDEŽÍ (Č. 48/1931 SB. Z. A N.)

KATEŘINA KREJČÍŘÍKOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Autorka se ve svém příspěvku zabývá popisem sankcí, které upravoval zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží (v textu příspěvku uváděno také jako zkratka ZTSM).

Key words in original language

Trestní právo, mladiství, sankce, trestní soudnictví nad mládeží.

Abstract

In this article the author puts her mind to decription of penalties that were regulated by the Act no. 48/1931 Sb. z. a n., the Criminal Juvenile Justice Act (further in the article also referred to as „ZTSM“).

Key words

Criminal law, juveniles, penalty, criminal juvenile justice.

Úvod

11. března 1931 nabyl účinnosti zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Šlo o přelomový a velmi moderní právní předpis, který nahradil zastaralé normy trestního práva hmotného i procesního ve vztahu k nedospělým a mladistvým pachatelům. Přijetím tohoto zákona byly završeny dlouholeté snahy o změnu tehdejšího nevyhovujícího stavu.

1. Vybrané základní pojmy a zákon o trestním soudnictví nad mládeží

Trestný čin, který spáchal mladistvý, se nazýval proviněním, bez ohledu na to, zda šlo dle trestního zákona o zločin, přečin či přestupek. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží tedy zaváděl pro označení trestných činů mladistvých jednotný název provinění.

Nedospělým se dle zákona o trestním soudnictví nad mládeží rozuměla osoba, která v době spáchaného činu nedovršila čtrnáctý rok. Nedospělí nebyli trestně odpovědní. Pokud nedospělý spáchal čin jinak trestný, nařídil nedospělému poručenský soud zejména výchovná nebo léčebná opatření.

Dopustil-li se nedospělý starší než dvanáct let činu, na který zákon stanovil trest smrti nebo doživotí, nařídil poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně nebo jeho umístění v léčebném ústavu.

Mladistvým zákon o trestním soudnictví ve věcech mládeže rozuměl osobu, která v době spáchání činu dovršila čtrnáctý, ale nedokonala osmnáctý rok svého věku (§ 2 odst. 1 ZTSM). Mladistvý nebyl trestně odpovědný, pokud nemohl pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo nemohl ovládat své jednání podle správného rozpoznání (§ 2 odst. 2 ZTSM).

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží upravoval nejen otázky práva trestního, ale také doplňoval i soustavu práva rodinného (poručenského) a správního (sociální péči).¹ V tomto příspěvku se budu věnovat popisu trestních opatření.

2. Opatření trestní

2.1 Trestněprávní reakce na provinění mladistvého

Jak bylo výše konstatováno, trestný čin spáchaný ve věku mladistvém se dle zákona o trestním soudnictví nad mládeží nazýval proviněním. Soud, uzná-li mladistvého vinným, mohl dle § 5 odst. 1 ZTSM:

- upustit od potrestání,
- odsoudit mladistvého k podmíněnému trestu,
- odsoudit mladistvého k nepodmíněnému trestu.

Vedle výše uvedených trestněprávních reakcí na provinění mladistvého soud mohl nařídit mladistvému ochranný dozor nebo ochrannou výchovu (§ 5 odst. 2 ZTSM). Ochranné opatření a ochrannou výchovu mohl soud uložit tehdy, pokud byly splněny podmínky pro jejich uložení (§ 11 nebo 12 ZTSM) a jeví-li se ochranné opatření účelným ve smyslu § 5 odst. 3 ZTSM. Ustanovení § 5 odst. 3 ZTSM vyplývalo, že soud si z uvedených možností zvolí to opatření, které uzná za nejúčelnější pro mravní vývoj mladistvého. Při tom uváží zejména povahu činu, okolnosti za kterých byl čin spáchan, pohnutku, poměry, ve kterých mladistvý vyrostl a byl vychován, dosavadní způsob jeho života, ale také povahu, věk i stupeň jeho rozumové vyspělosti a mravní zkaženosti.

Nad výše uvedené zákon o trestním soudnictví nad mládeží umožňoval v ust. § 5 odst. 4, aby soud udělil osobám, které pečovaly o mladistvého, napomenutí.

2.1.1 Upuštění od potrestání

¹ KALLAB, J. Stručný výklad zákona z 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží. Brno : Josef Šimek, 1931, s. 15.

Upustit od uložení trestu mladistvému mohl soud v následujících případech (§ 6 odst. 1 ZTSM):

- šlo o čin menšího významu, kterého se mladistvý dopustil z nerozvážnosti nebo pod vlivem jiné osoby nebo byl sveden příležitostí nebo hospodářskou tísní,
- dopustil-li se činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů,
- měl-li by soud uložit pouze nepatrný trest peněžitý nebo na svobodě.

Pokud soud upustil od potrestání, mohl ponechat potrestání mladistvého rodině nebo škole, či mu mohl dát důtku. Tato opatření soud nařídil přímo v rozsudku, kterým upouštěl od potrestání. Dle § 9 odst. 4 ZTSM mohl soud v případech, kdy se ukázal být peněžitý trest nedobytným, nařídít některé z opatření uvedených v § 6 odst. 2, tj. upustil od uložení trestu a přenechal potrestání mladistvého rodině, škole či mu dal důtku.

Výrok o upuštění od uložení trestu a stanovení potrestání mladistvého rodinou, školou či udělení důtky, měl dle § 6 odst. 3 ZTSM účinky prominutí trestu.

Soud v těchto případech uznal vinu mladistvého, avšak zároveň ve výroku vyslovil, že od potrestání upouští. Jednalo se o fakultativní rozhodnutí soudu. Soud upustil od potrestání, pokud shledal, že upuštění od uložení trestu je pro mravní vývoj mladistvého nejúčelnější. Výklad neurčitých pojmů jako je „čin menšího významu“ a „nepatrný trest“ byl ponechán na úvaze soudu.²

Upustit od potrestání však nešlo užít, pokud viník dosáhl v době vynesení rozsudku 19. let. Upustil-li soud od potrestání, mohl mladistvému v souladu s ust. § 5 odst. 1 ZTSM nařídít ochranný dozor nebo ochrannou výchovu.

Rozsudek, kterým se upouští od potrestání, se neuváděl v rejstříku trestů.

2.1.2 Podmíněné odsouzení

V případě podmíněného odsouzení odkazoval zákon o trestním soudnictví nad mládeží na ustanovení zákona o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění ze dne 17. října 1919 (zákon č. 562/1919 Sb. z. a n.), zároveň však v ust. § 7 stanovoval určité odchylky od trestního práva dospělých.

Dle zákona č. 562/1919 Sb. z. a n. mohl soud využít institutu podmíněného odsouzení, pokud:

² MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O. O trestním soudnictví nad mládeží. Praha : Československý kompas, 1932, s. 25.

- ukládal trest peněžitý nebo trest na svobodě, který nepřesahoval jeden rok; přitom se přihlíželo i k náhradnímu trestu, pokud byl vedle trestu na svobodě uložen trest peněžitý, uložený pro případ nedobytnosti trestu peněžitého a

- nebyl-li obviněný již dříve odsouzen pro zločin na dobu delší než tři měsíce nebo pro čin dříve spáchaný z pohnutky nízké a nečestné, ledaže již uplynulo ode dne vykonání trestu nebo prominut, nebo kdy byl výkon trestu promlčen, nebo kdy bylo vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, do dne, kdy byl spáchán nový trestný čin, 5 let nebo, byl-li dříve spáchán zločin, 10 let a

- má-li soud z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede řádný život a že výkonu trestu není zapotřebí.³

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží stanovoval nad výše uvedené podmínky výjimku, že podmíněně odsouzení bylo možno uložit mladistvému i tehdy, pokud mu byl uložen trest delší než jeden rok, maximálně však tři léta. Při stanovení posuzování přípustnosti podmíněného odsouzení se považovala za rozhodnou pouze délka uloženého trestu na svobodě, neboť s odkazem na ust. § 9 odst. 3 a § 25 odst. ZTSM mladistvému nešlo uložit náhradní trest na svobodě pro případ nedobytnosti peněžitého trestu, ledaže by v době vynesení rozsudku dosáhl 19 let.

K další výjimce, kterou upravoval zákon o trestním soudnictví nad mládeží, patřila možnost vyslovit podmíněně odsouzení i dodatečně, i když již bylo započato s výkonem trestu, vyjdou-li najevo okolnosti, které takový postup odůvodňují, přičemž tyto okolnosti zde nebyly v době, kdy soud rozhodoval, nebo nebyly soudu známy v době, kdy rozhodoval. Soud tedy mohl vyslovit podmíněně odsouzení, i po nabytí právní moci rozsudku. Jak se uvádí v komentáři k zákonu o trestním soudnictví nad mládeží, důvodem takového dodatečného podmíněného odsouzení mohou být buď okolnosti, které tu v době prvního rozhodnutí sice již byly, ale nebyly soudu známy, nebo okolnosti, které v době prvního rozhodování tu vůbec nebyly, tedy se udály nebo vznikly teprve po prvním rozhodnutí.⁴

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží však nečinil výjimky, která by se vztahovala k délce zkušební doby. Dle zákona o podmíněném odsouzení bylo stanoveno, že tato má být určena v rozmezí 1 – 3 let, pokud šlo o trest peněžitý nebo o trest na svobodě do 6 měsíců. Tam kde šlo o trest delší, mohla být stanovena zkušební doba na 2 – 5 let.

³ MIŘIČKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 120 -121.

⁴ MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O. O trestním soudnictví nad mládeží. Praha : Československý kompas, 1932, s. 30.

Po dobu zkušební doby mohl soud uložit podmíněně odsouzenému dle obecných ustanovení ochranný dozor a dále omezení vztahující se na místo pobytu a způsob života (např. soud může zakázat podmíněně odsouzenému návštěvu hostinců apod.). Ustanovení § 4 zákona o podmíněném odsouzení stanovilo, že soud má podmíněně odsouzenému také uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou činem způsobil, a aby dal zadostiučinění. Ochranný dozor vykonával okresní soud, v jehož obvodě se odsouzený trvale zdržoval, a to důvěrníkem (ochranným dozorcem).⁵ Důvěrník měl napomáhat mladistvému radou, ale i skutky, měl mladistvému napomoci, aby si našel poctivou obživu. Soud mohl mladistvému dávat pokyny, jak se měl ve zkušební době chovat, mohl mu zakázat pobyt na určitém místě, uložit povinnost, aby hlásil svůj pobyt, nesměl však jinak jeho svobodu omezovat.⁶ Jak zdůrazňuje Kallab⁷: „Jak patrně, snaží se osnova, aby mladistvého, pokud jen možno, uchránila před neblahým vlivem vězení.“

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží v souladu s účelem tohoto zákona stanovil, že v případě podmíněného odsouzení mělo být dbáno na nápravu mladistvého, tudíž § 7 bod 4 ZTSM uváděl, že nebyla-li zároveň nařízena ochranná výchova, musel být mladistvý dán pod ochranný dozor. Upustit od tohoto opatření šlo jen tehdy, pokud šlo o čin nepatrného významu a bylo-li o náležitý dozor postaráno jinak.

Pokud se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, hledělo se na něj, jako by nebyl odsouzen (§ 1 odst. 2 zákona č. 562/191 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění). Odsouzení se nezaznamenávalo do rejstříku trestů. Informace o podmíněném odsouzení šlo podat pouze soudu či jiným veřejným úřadům.⁸

Soud nařídil výkon trestu, pokud⁹:

- se odsouzený ve zkušební době oddal nezřízenému pití nebo hráčství, zahálčivému nebo nemravnému životu,

⁵ MIŘIČKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 120-121.

⁶ KALLAB, J. Přípravy ke zvláštnímu trestnímu právu osob mladistvých. Zvláštní otisk z „Pedagogických rozhledů“. Ročník XXIV, s. 5-6.

⁷ Tamtéž, s. 6.

⁸ Jak uvádí MIŘIČKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 122: dospělého v případě, že za: 1. šlo o udělení místa ve veřejné službě, 2. k účelům řízení disciplinárního, správního trestního nebo důchodového trestního, 3. jde-li o zadání veřejné dodávky aneb o oprávnění k výkonu živnosti nebo povolání vyžadujících veřejné důvěry, 4. v jiných případech je ve veřejném zájmu z rozhodnutí ministra spravedlnosti.

⁹ MIŘIČKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 123.

- i přes napomenutí porušoval podmíněně odsouzený stanovená omezení nebo bezdůvodně odpíral nahradit škodu či poskytnout zadostiučinění,

- byl odsouzen k nepodmíněnému trestu pro zločin, který spáchal po vynesení rozsudku, jehož výkon byl podmíněně odložen. V případě jiného odsouzení soud rozhodl dle povahy nového činu i podle dalších okolností, pokud měl být odložený trest vykonán. Pokud jde o odsouzení pro trestný čin spáchaný před vynesemím rozsudku, jehož výkon byl podmíněně odložen, rozhodne soud, který vynáší pozdější rozsudek, mají-li být vykonány oba tresty či má-li být podmíněně odložen také nový trest. Pak platila zkušební doba stanovená pro pozdější odsouzení také pro první odsouzení.

Výkon odloženého trestu mohl být ve výše uvedených případech nařízen také již před uplynutím zkušební doby.

Zákon v souladu s výchovnými zásadami zákona o trestním soudnictví nad mládeží připouštěl, aby i v případě, že se mladistvý neosvědčil, ponechal soud podmíněně odsouzení v platnosti, pokud byla důvodná naděje na polepšení mladistvého. Soud přihlížel k výjimečným okolnostem, zejména k tomu, že bylo řádně postaráno o řádnou výchovu mladistvého. Soud mohl v těchto případech prodloužit zkušební dobu, avšak ne více jak o dvě léta, mohl také nařídit ochranný dozor nebo ochrannou výchovu, pokud prozatím nebyla nařízena.

2.1.3 Trest zavření

Trest zavření uložil soud, jen tehdy, pokud šlo o osobu mravně zkaženou, a když bylo možné vykonat uložený trest nebo alespoň jeho část do dovršení dvacátého prvního roku věku; jinak soud uložil trest dle obecného trestního zákona, v trvání stejném, jako by uložil trest zavření (§ 25 odst. 3 ZTSM).

Trest zavření mohl soud mladistvému uložit místo trestu smrti nebo trestu na svobodě, bez jakéhokoliv zostření (§ 8 odst. 1 ZTSM). Horní a dolní hranice trestní sazby trestů odnětí svobody se u mladistvých snižovaly na polovinu. Horní hranice snížené sazby však nesměla činit více než pět let a dolní hranice ne více jak jeden rok (8 odst. 3 ZTSM). Avšak tam, kde za trestný čin byl dle trestního zákona stanoven trest smrti či doživotí, bylo stanoveno, že soud uloží v těchto případech trest zavření mezi 1 – 10 lety, a pokud byl viník v době spáchání trestného činu starší než šestnáct let, uloží soud trest zavření v sazbě mezi 2 – 15 lety; snížení trestu pod uvedené dolní hranice bylo nepřijatelné (§ 8 odst. 4 ZTSM).

2.1.4 Trest peněžitý

Trest peněžitý bylo možno uložit mladistvým jako trest hlavní, ale také jako trest vedlejší. Horní hranice peněžitého trestu se u mladistvých snižovala na polovinu, přičemž dolní hranice neplatila (§ 9 odst. 1 ZTSM). Peněžitý

tresty byly v obecném trestním právu určeny zpravidla pevnými sazbami, tj. minimem a maximem trestu. Základem snížení byly sazby peněžitých trestů stanovené pevnými částkami v zákonech vydanými před 28. říjnem 1918, zvýšené na pětinásobek dle § 5 zák. č. 31/1929 Sb. z. a n. Podle původních ustanovení tr. z. 1852 činila nejmenší výměra peněžitého trestu 10 Kč, nejvyšší 1000 Kč.¹⁰

Na rozdíl od dospělých pachatelů se mladistvým dostává výhody, neboť mohli peněžitý trest zaplatit do jednoho roku od právní moci rozsudku, nebo mohli peněžitý trest splácet po částkách, a to opět ve lhůtě jednoho roku (§ 9 odst. 2 ZTSM).

Pokud by soud měl uložit mladistvému nepatrný trest na penězích, mohl soud od uložení trestu dle § 6 odst. 1 ZTSM dokonce upustit. Upustí-li soud od uložení trestu, mohl potrestání mladistvého předat rodině nebo škole nebo mladistvému dát důtku (§ 6 odst. 2 ZTSM). Výrok o upuštění od potrestání a případné potrestání v rodině nebo škole či výrok o důtce má účinky prominutí trestu a takové odsouzení se nezapisuje do rejstříku trestů (§ 6 odst. 3 a 4 ZTSM). Užití ustanovení § 6 odst. 1 a 2 ZTSM vylučoval § 25 odst. 4 ZTSM, a to v případě, kdy viník dosáhl v době vynesení rozsudku 19. rok svého věku.

Pokud soud upustil od uložení peněžitého trestu a nařídil potrestání mladistvého v rodině, upozornil otce, matku nebo zákonného zástupce, pokud byli u soudu přítomni, ústně, jinak písemně na jejich povinnosti i na rozsah, v jakém mohli své kárné právo vykonat.¹¹ Potrestání mladistvého školou se dělo podle kázeňského školního řádu a o výkonu školního potrestání podala škola soudu zprávu.¹² Při udělení důtky vytkl soud mladistvému jeho provinění a dal mu zároveň vážnou výstrahu a napomenutí pro budoucnost způsobem přiměřeným jeho rozumové a mravní vyspělosti tak, aby si mladistvý uvědomil význam důtky a aby mu trvale utkvěla v paměti.¹³

Vybrané peněžitě částky připadaly zpravidla chudinskému fondu, který působil v místě, kde byl trestný čin spáchán¹⁴, podle některých zákonů připadaly peněžitě částky z tohoto trestu státu.¹⁵

¹⁰ MÍŘKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 158.

¹¹ § 52 vládního nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží

¹² § 28 odst. 1 a 2 vládního nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží

¹³ § 53 vládního nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží

¹⁴ § 241 zákona č. 117/1852 ř.z., trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích

V případě nedobytnosti peněžitého trestu nešlo mladistvým uložit náhradní trest na svobodě (§ 9 odst. 3 ZTSM). Pokud se ukázalo, že peněžité trest je nedobytným, mohl jej soud usnesením nahradit tím, že mladistvého odkázal k potrestání v rodině nebo ve škole nebo mu dal důtku (jde o opatření uvedená v § 6 odst. 2 ZTSM) nebo nařídil, aby byl mladistvý střežen a přiměřeně zaměstnán po dobu tří až šesti hodin mezi devátou a patnáctou hodinou v příhodné místnosti, nikoliv však ve věznici. Ustanovení § 25 odst. 4 však vylučovalo užití těchto odchylek svědčících ve prospěch mladistvých, pokud viník v době vynesení rozsudku dosáhl devatenáctého roku věku. Trest se v těchto případech určil podle sazby pro mladistvé, ale náhradní trest za nedobytný trest na penězích se stanovil podle trestního práva pro dospělé, tj. soud uložil pro případ nedobytnosti peněžitého trestu náhradní trest na svobodě.

Shrnutí

Vzhledem k dlouholetým přípravám zákona o trestním soudnictví nad mládeží šlo o normu, která byla vytvářena poměrně dlouhou dobu a tudíž šlo o normu propracovanou. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží vycházel, stejně jako dnes účinný zákon o soudnictví ve věcech mládeže, z principů restorativní justice. Kladen byl důraz na napravení mladistvého, zejména pak na pomoc mladistvému, svedení mladistvého z nesprávné cesty, výrazná byla snaha o jeho nápravu výchovnými opatřeními. Při tvorbě účinného zákona o soudnictví ve věcech mládeže sloužil zákonodárcům jako určitá předloha právě zákon z roku 1931. Porovnáme-li dnešní soustavu sankcí, které lze mladistvému pachateli uložit, pak shledáváme obdobný základ, neboť mezi druhy opatření, která lze mladistvému uložit, řadíme výchovná, ochranná a trestní opatření. Ze současné právní úpravy je zřetelný posun, kterého se trestnímu právu mladistvých dostalo, a to i přes dlouholetou přetržku, kdy na našem území byla trestněprávní problematika mladistvých zařazena do obecného trestního práva. Z účinného zákona o soudnictví ve věcech mládeže je taktéž znát problémy, které tíží společnost a na které dříve nebylo nutno reagovat. Mám v této souvislosti na mysli např. zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, či třeba zákaz činnosti.

Literature:

- Kallab, J. Stručný výklad zákona z 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží. Brno : Josef Šimek, 1931.
- Kallab, J. O osnově zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých. Zvláštní otisk z "Právnických Rozhledů".

¹⁵ MÍŘIČKA, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934, s. 158.

- Kallab, J. Přípravy ke zvláštnímu trestnímu právu osob mladistvých. Zvláštní otisk z "Pedagogických rozhledů". Ročník XXIV.
- Miříčka, A., Scholz, O. O trestním soudnictví nad mládeží. Praha : TYPUS, 1934.
- Miříčka, A. Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha : TYPUS, 1934.
- zákon č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích
- zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění
- zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží
- vládní nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží

Contact – email

11584@mail.muni.cz